

MUZEUM NA ZÁMKU LEMBERK ČÁST 2. – JAK VYPADALO? A CO SE S NÍM STALO?

MUSEUM AT CASTLE LEMBERK PART 2. – WHAT DID IT LOOK LIKE ? AND WHAT HAPPENED TO IT ?

Kateřina Sommerová

Univerzita Palackého v Olomouci

Podoba soukromých sbírek odráží zájmy svého majitele a nejinak je tomu v případě sbírek a muzeí šlechtických. Tyto se od sebe v řadě exponátů lišily, v mnohých se ale naopak shodovaly. Jak vypadalo muzeum na zámku Lemberk, v čem bylo výjimečné a v čem naopak zcela běžné v porovnání s jinými, mj. regionálními sbírkami, jaké byly osudy exponátů, potažmo celého zámku ve druhé polovině 20. století a jak probíhalo znovuobjevení leberského prvorepublikového muzea – o tom všem pojedná text předložený na následujících stránkách.^{1/}

Muzeum, šlechtické sbírky, exponáty, zámek Lemberk, Národní pozemkový fond, Národní kulturní komise, Státní památková správa.

The shape of private collections reflects the interests of their proprietors and the same goes for collections and museums owned by nobility. The exhibitions differed from each other in numerous items, but on the contrary, in many others they were identical with each other. What did the museum at castle Lemberk look like, in which respects was it exceptional, and on the contrary entirely common as compared to other collections, among others to regional ones ? What was the story of exhibits or as the case may be, of the whole mansion in the second half of the 20th century and how did the rediscovery of the first-republic museum in Lemberk proceed ? All these issues are referred to within the text presented in the following pages.^{1/}

Museum, nobility collections, exhibits, castle Lemberk, National Land Fund, National Cultural Commission, State Monuments Administration

1/ Článek vznikl jakožto pokračování výstupu z bakalářské práce: Sommerová, K.: Sběratelská činnost Gabriely princezny Auerspergové na zámku Lemberk s přihlédnutím ke konkrétním předmětům sbírky, bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2021. Pro první část viz též: Muzeum na zámku Lemberk, část 1. – Kdo? Proč? A jak? Bezděz 31, 2022, s. 17–27.

2/ Sommerová, K.: Muzeum; případně též: Sběratelská činnost, s. 58–54.

Muzeum na zámku Lemberk vzniklo nejspíše ve 20. letech minulého století a okolnosti jeho utváření jsou stále zakryté v mlze, navzdory pokusům tuto mlhu rozehnat. O tom, že o rozmanitou sbírku se snad nezasloužila Gabriela hraběnka Clam-Gallasová, provdaná princezna Auerspergová, ale její starší sestra Kristina, provdaná hraběnka Arco-Zinnebergová, a že původ předmětů ve sbírce je ve většině případů nejistý a prakticky nezjistitelný, bylo pojednáno v minulém čísle Bezdězu.^{2/} V této části se zaměříme na vlastní vzhled a náplň muzea a na poválečné osudy předmětů z této sbírky.

Podoba muzeí v době tzv. první Československé republiky nebyla stejná jako dnes. Jejich uspořádání – resp. spíše neuspořádání – vycházelo z tradice 19. století, kdy začaly

Obr. 1. Ukázka expozice podobné muzeím v 19. a v 1. pol. 20. století. Zde Městské muzeum v Rosicích, okr. Chrudim (foto Š. Kuchtová, dostupné z: <https://regiony.rozhlas.cz/muzeum-v-rosicich-pripomina-zivota-na-vesnici-vzniklo-ve-vyslouzile-cihelne-7414726#&gid=1&pid=4.>).

v českých zemích vznikat první muzejní instituce (obr. 1). Muzea získávala do svého držení nepřeborné množství více či méně hodnotných předmětů, protože se ale systém depozitářů začal vyvíjet až ve 20. století, vystavovala muzea prakticky vše, co ve svém vlastnictví měla, protože bylo velmi obtížné expozice logicky a přehledně uspořádat.^{3/} Muzeím, ze své podstaty odborným institucím, navíc mnohdy chyběl vědecky proškolený personál, ještě v polovině minulého století byla zejména menší městská muzea odkázána na činnost dobrovolníků, především kulturních spolků či učitelů,^{4/} a jejich vzhled a náplň byly velice podobné muzeím v 19. století: žádné ochranné prosklené skříně, žádná konzervace či popisky předmětů, mnohdy muzea neměla ani vhodné prostory – místnosti byly malé, vlhké.^{5/} Nikoli nepodobně pak zřejmě vypadalo i muzeum na zámku Lemberk.^{6/}

Místnost „č. 9“, jež byla nazvána v inventářích z 20. let 20. století také jako „Museum“, se nachází v rohu prvního patra západního křídla zámku, tedy mezi rytířským sálem a místností vybavenou dnes jako „barokní ložnice“. Jedná se o pokoj o rozměrech 7,1 x 5,15 m, který je opatřen třemi okny (dvě jsou v západní zdi, jedno ve zdi severní), a dvojitými dvoukřídlými dveřmi, propojujícími tuto rohovou místnost s místnostmi sousedními. V severní zdi se navíc nacházejí další, tentokrát jednokřídlé dveře, jimiž se vchází na toaletu dochovanou zde z období renesance. Pakliže vycházím z předpokladu, že místnosti, jimiž mohli procházet návštěvníci zámku,^{7/} byly v meziválečné době stejné jako na přelomu 19. a 20. století, muselo být muzeum zákonitě součástí prohlídky.

Oranžový inventární sešit *Lämberg I. Museum, Porzellanzimmer u. Bilder*, na jehož základě se pokusím na následujících řádcích alespoň zhruba podobu leberského muzea rekonstruovat, obsahuje v souvislosti s „místností č. 9“ celkem 160 inventárních čísel a dvě další položky připsané na konci seznamu jsou nečíslované. Dohromady je v tomto seznamu zapsáno 349 předmětů, které je možno rozřadit do několika kategorií: nábytek, nástroje ke zpracování lnu, přírodniny, zbraně, upomínkové předměty, nádobí, obrazy, náboženské předměty, sošky, oděvní doplňky a další.

3/ Špét, J.: *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha 1979, s. 25.

4/ Stát totiž většinu muzejních institucí do své správy nepřebíral a postarat se o ně tedy museli jiní. Špét, J.: *Přehled vývoje*, s. 65, 70.

5/ To vše lze vyčíst ze stížností muzeologů, např. Kamper, Z.: *Úkoly regionálního muzejnictví a některé zásady v něm uplatňované*. Proslovil prof. Z. Kamper na valné hromadě Čs. spolku muzejního v Čes. Lípě dne 10. května 1931. *Bezděž II, 1931*, s. 185–188.

6/ Z dobového hlediska, kdy byla jako muzea označovány sbírky „vědecké i umělecké všeho druhu“, lze tuto sbírku za malé muzeum označit. Z dnešního pohledu, kdy existuje řada požadavků na to, jak má muzeum vypadat a k jakým účelům má sloužit, bychom však uvažovali o popisované sbírce jako o „muzeu“ jen s těžší. Nová definice muzea byla přijata 24. srpna 2022: „Muzeum je stálá nezisková instituce ve službách společnosti, která odborně zpracovává, sbírá, konzervuje, interpretuje a vystavuje hmotné i nehmotné dědictví. Muzea jsou otevřená veřejnosti, přístupná a inkluzivní. Podporují a rozvíjejí rozmanitost a udržitelnost, fungují a komunikují eticky, profesionálně a za účasti různých komunit. Nabízejí rozličné podněty pro vzdělávání, potěšení, reflexi a sdílení vědomostí.“ Viz Lehmannová, M.: *Definice muzea*. ICOM: National Committee Czech Republic [online]. 2022. [cit. 15.09.2022]. Dostupné online: <http://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>.

7/ K tomu Sommerová, K.: *Sběratelská činnost*, s. 38–41; Táž: *Muzeum*, s. 18.

8/ *Dodnes jsou tyto kusy k vidění na zámku Lemberk, v současnosti ve světničce při černé kuchyni.*

Obr. 2. Malovaná lidová šatní skříň; 195 × 150 × 63 cm (foto K. Sommerová 2021).

9/ Pro Pojizeří je typický zelený (příp. modrý) základový nátěr, obecně oblíbený ve středoevropském prostoru, s bílými či žlutými poli určenými pro malovanou výzdobu – nejčastěji květiny. K lidovému nábytku viz Johnová, H. – Staňková, J. – Baran, L.: Lidový malovaný nábytek v českých zemích: Z muzejních sbírek. Praha 1989. Detailněji se typologii věnuje Turnský, M. – Mevaldová, H.: Lidový nábytek v českých zemích: výběrový katalog regionálních typů lidového nábytku ze sbírek Národopisného oddělení Národního muzea [online]. Praha 2009, 1 CD-ROM [cit. 07.06.2021]; zmínka též v Petráň, J.: Dějiny hmotné kultury. Díl II., 1. část: Kultura každodenního života od 16. do 18. století. Praha 1995, s. 441–449.

10/ Ke zpracování lnu více Pávek, M.: K dějinám technologie lnářské výroby v českých zemích. In: Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky, Praha 1965, roč. 10, s. 297–345; podrobněji týž: Textilní výroba v historickém přehledu. 2. Praha 1972.

11/ Madl, Claire: F. A. Hartig (1758–1797). In: Zámek v Mimoní: zbytečně zbořená památka (ed. Květa Křížová), Mimoní 2013, s. 114.

12/ Např. svatý Antonín, svatý František či svatá Helena. Část podmaleb je dnes k vidění ve světničce vedle černé kuchyně, ostatní jsou vzhledem k jejich neutěšenému stavu uloženy v depozitáři. K podmalbám např. Reslová, E. – Kühn, P.: Podmalby Vinzenze Jankeho v českolipském muzeu. *Bezděž* 18, 2009, s. 275–280.

13/ Tato obec byla součástí lemberského velkostatku, který Gabriela princezna Auerspergová zdědila po svém otci. Z hlediska politické a soudní správy však obec patřila již od roku 1855 pod okres Jablonné v Podještědí. K tomu Sovadina, M.: Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990. Česká Lípa 1998.

potírací stolice, vochličky (obr. 3), vochle a krample sloužící k vyčištění a oddělení jednotlivých vláken lnu, dále přeslice a kolovraty, motovidlo, cívečnice a také člunky, jež byly po staletí nedílnou součástí tkalcovského stavu.

Také zemědělské náčiní si do lemberského muzea našlo cestu – dodnes je na zámku uchován pluh, dvě plečky a dlouhý hák.

To vše jsou exponáty, které jsou ve šlechtických muzeích ojediněle (ačkoli např. zemědělské nářadí včetně pluhu je doložené také v zámeckých sbírkách Franze Antona hraběte Hartiga na zámku v Mimoní již na přelomu 18. a 19. stol.),^{11/} lemberské muzeum je tedy v rámci šlechtického sběratelství v tomto směru výjimečné. Následující řádky jsou věnovány kategoriím, jež se objevovaly ve sbírkách jiných majitelů pocházejících ze šlechtických kruhů mnohem častěji.

Nejtypičtějším sběratelským artiklem šlechticů byla výtvarná umělecká díla, rozsáhlé obrazové sbírky, jež reprezentovaly majitele i celou rodovou historii. Také Lemberk se pyšnil – a dodnes pyšní – řadou cenných obrazů, jež zdobí např. stěny bajkového či rytířského sálu, muzeu v místnosti „č. 9“ se však žádných rozměrných portrétů významných osobností nedostalo. Umístěny zde byly především obrazy s náboženskou tematikou: velké obrazy s Pannou Marií a Ježíškem, křížová cesta a množství podmaleb na skle znázorňující kromě Svaté rodiny i další světců.^{12/} K těmto obrazům lze tematicky připojit také modlitební knížky a stolní krucifixy, kroupky či čtyři dřevěné sošky Panny Marie, z nichž jedna je v inventáři specifikovaná jako „soška Matky Boží s Ježíškem a Janem Křtitelem jako dítětem“ (obr. 4). Na Lemberku je dosud pět soch vyřezaných ze dřeva: soška Panny Marie Českokamenické, dvě sošky Panny Marie s dítětem, již

Nábytek v „muzeu“ byl sel-ského charakteru: šatní skříň (obr. 2), dva chlebníky, misník a postel s nebesy^{8/} – vše bohatě malované, dle vzhledu se jedná o nábytek charakteristický pro oblast Pojizeří.^{9/} K tomu patrně patřila také malovaná kolébka, jež se však na rozdíl od předešle jmenovaných předmětů nedochovala. Nábytek doplňovaly ještě dva stoly a čtyři „zelené sesle s opěrkou“.

Značnou část sbírky představují nástroje potřebné ke zpracování lnu (příp. vlny), a to téměř od počátku zpracovávání suroviny až po konečný výrobek tohoto procesu – tkaninu.^{10/} K vidění zde tak byla ruční lamačka,

zmíněná soška Panny Marie s Ježíškem a sv. Janem a socha sv. Floriána (právě tato zřejmě, vzhledem ke své velikosti oproti ostatním soškám, v muzeu nebyla). Rakouská šlechta, k níž Clam-Gallasové patřili, byla silně nábožensky založená, a proto přítomnost těchto předmětů ve šlechtické sbírce příliš nepřekvapí.

Do muzejní sbírky byly zahrnuty též upomínkové předměty, jichž se zde ale nacházelo poskrovnu – jednalo se o skleničky s nápisem upomínajícím slavnost v Žibřidicích^{13/} a „jubilejní kapesník“, resp. šátek, který se vztahoval k výstavě v Manchesteru roku 1887^{14/}, na Lemberku se však do dnešních dní nedochovaly. Vedle toho byly v muzeu uchovávány části oděvu: karkulka, vzorovaný pléd či čtyři čepce i s palicí na klobouky, přezky na boty.

Muzeum obsahovalo také množství různorodého nádobí – od porcelánových talířů a kávových a čajových souprav (již tehdy mnohdy neúplných a značně poškozených) (obr. 5) přes sklenice na víno a pivo až po vesele malované prysky, patřící opět k lidovému vybavení v místnosti. Vedle toho zde ležely rožeň, rasošky, kávový mlýnek či hmoždíř.

Také zbraně si v drobném lemberském muzeu našly své místo, ač jich zde bylo jen poskrovnu.^{15/} Kromě kordů a šavlí se zde nacházely dvě halapartny a již zmíněné dělové koule a také dvě pušky.

Na první pohled zvláště, až nepatřičně působí v rámci zámeckého muzea sršní hnízdo, sbírka šišek, „znetvořených“ kořenů, polen či špička borovice. Přírodniny však byly vcelku běžnou součástí šlechtických sbírek, jak si ukážeme níže, kromě sbírek živočichů (od hmyzu po preparáty ptáků, savců, paryb aj.) a minerálů vznikaly také bohaté herbáře či knihovny dřevin (tzv. xylotéky nebo dendrologické herbáře)^{16/} a ani v muzeu na zámku Lemberk tedy součástí živé i neživé přírody dokumentující život v lesích v okolí nechyběly (obr. 6).

Uvedené předměty pak byly doplněny dalšími, o nic méně rozmanitými exponáty – nechyběla svítidla, železné zámky a podkovy, listiny a plány měst nebo hřebeny na borůvky, mezi kuriozity tohoto skromného muzea se pak řadí hlava indiána, která je vyřezána z kokosového ořechu (obr. 7).

Obr. 3. Vochlička na vyčesávání lnu; 18 × 16 × 5 cm (foto K. Sommerová 2021).

14/ Tuto položku lze upřesnit jen díky soupisu mobiliáře z roku 1949, v inventáři z 20. let totiž onen „Jubiläumtashentuch“ bližšie popsán není. Viz Archiv SZ Lemberk, inventář z roku 1949, s. 50.

15/ Lemberk oplýval rozsáhlou zbrojnicí, jež se (dle soupisu mobiliáře z roku 1949) nacházela v prostorách rytířského sálu. Proč byly zbraně i přes tuto zbrojnicu zařazeny také do sbírek v místnosti „č. 9“ lze jen odhadovat, snad se tyto konkrétní nehodily mezi ostatní zbraně a zbroj, možná šlo o sběratelský záměr – tj. že v „muzeu“ by zbraně neměly chybět, tak jako nechybí ani v jiných šlechtických sbírkách.

16/ Xylotéka neboli dendrologická knihovna slouží k popsání jednotlivých druhů dřevin – každá schrána je tvořena kůrou popisovaného stromu, uvnitř se nachází větvičky, kořeny, plody, květy a další věci s danou dřevinou související a ji popisující.

17/ Viz Lämberg I. Museum, Porzellanzimmer u. Bilder, s. 45.

18/ Ložnice přílehlá k jižní straně k bajkovému sálu.

19/ Dle inventáře Lämberg I. Schloss-Inventar je pokojem č. 38 označen tzv. Stuckzimmer I. – štukem bohatě zdobený pokoj přílehlý k jižní straně ke Zdislavině světničce v přízemí zámku.

20/ V inventářích z 20. let minulého století se hovoří o „staré kuchyni“, ta se zřejmě stala též součástí prohlídkového okruhu pro návštěvníky zámku.

21/ Lämberg I. Museum, Porzellanzimmer u. Bilder, s. 2 (resp. 51 – chybné číslování), 47.

22/ S nástroji ke zpracování lnu či selským nábytkem jsem se v jiných šlechtických sbírkách nesetkala.

Obr. 4. Dřevěná soška Matky Boží s Ježíšem a sv. Janem Křtitelem jako dětmi; 41 × 27 cm (foto K. Sommerová 2021).

23/ Avšak i muzeum na Grabštejně, rozkládající se ve dvou sálech a v předsále zámku, obsahovalo nerosty nebo kupř. pekařské náčiní, byla zde ale oproti lemberskému muzeu také hojnost trofejí, vzácného porcelánu, ručně vyšívaných deček a koberců a jiných cenností. Viz Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., oddělení dokumentace, fond Národní kulturní komise (1947–1954), informační seznam sbírek zámeckého muzea v Grabštejně (22. 6. 1945), inv. č. 10, kart. č. 22.

24/ K historii zámku např. Hubičková, L.: Zámek Nový Falkenburk v hledáčku staletí. In: Dědictví Koruny české: časopis ochránců a přátel našeho kulturního dědictví 20, Vlašim 2011, č. 3., s. 16–17.

25/ Srovnej s upomínkami na generalissima Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna v hradním muzeu ve Frýdlantě.

26/ K pamětní síni vice Kühn, P.: Pamětní síň maršála Radeckého na Novém Falkenburku. *Bezděz* 18, 2009, s. 281–291. K rodně Liebígů vice např. Melanová, M.: Zrod a vzešup libereckých podnikatelů: Liebígové. In: *Osobnosti v dějinách regionu. 1. sv. Liberec 2004*, s. 65–76; Bergmannová, V.: *Textilana v obrazech a datech. Liberec 2008*.

27/ *Lobkowicz Collections o. p. s.* [kurátoři J. Batty, S. Černocká, P. Slouka, J. C. Sommerville, L. Vojtíšková]: *Expozice lobkowiczských sbírek. Praha: Lobkowiczský palác, House of Lobkowicz* [vid. 20. 6. 2021].
28/ *Královská kanonie premonstrátů na Strahově* [kurátor Libor Šturc]: *Expozice kabinetu kuriozit. Praha: Strahovský klášter* [vid. 21. 6. 2021].

29/ *Tamtéž*, s. 10.

30/ K muzeu v Zákopech např. Lužický, B.: *V českém muzeu Českolipska. Bezděz* IX, *Semily* 1938, s. 91–99.

K vystavení různorodé sbírky posloužily pravděpodobně právě zmiňované malované skříňe: nádoby bylo vystaveno v misníkách, další předměty byly poskládány v šatní skříni a na stolech, velké a těžké věci ležely na zemi (jako v případě pluhu, kolovratů, nejspíše také dělových koulí aj.), obrazy a snad také zbraně zdobily volné stěny místnosti, při nichž nebyl přistaven nábytek. Nejspíše s ohledem na nedostatek prostoru (případně protože se některé předměty hodily více do jiných místností) byly některé věci z muzea přemístěny do dalších zámeckých pokojů – tak např. postel s nebesy^{17/}, ač je uváděna jakožto součást muzea, byla původně v místnosti „č. 12“^{18/}, odkud byla později přemístěna do pokoje „č. 38“^{19/}. Několik předmětů pak posloužilo jakožto vybavení černé kuchyně^{20/} (rožeň a hmoždíř)^{21/}.

V rámci jiných šlechtických sbírek a muzeí je popsán soubor předmětů – nemluvíme-li o exponátech z lidového prostředí^{22/} či o zemědělském náradí – poměrně běžný, přestože příliš neodpovídá tomu, co si mohl tehdejší návštěvník prohlédnout na jiných zpřístupněných clam-gallasovských sídlech, na Frýdlantě a na Grabštejně, kde si mohli návštěvníci od roku 1931 prohlédnout též malé rodinné muzeum, obsahující např. lovecké trofeje z Afriky, které na svých cestách získal hrabě Podstatzky-Lichtenstein.^{23/}

Také sbírka Johanna Moritze svobodného pána Liebiega mladšího (1836–1917), textilního průmyslníka a příslušníka tzv. nové rakouské šlechty, na jeho zámku Nový Falkenburk^{24/} poblíž Německého Jablonného působila mnohem honosněji než sbírka uchovávaná na Lemberku. Johann Moritz na svém zámku vybudoval pamětní síň maršála Radeckého z Radče^{25/}, kde shromáždil značné množství předmětů upomínajících na osobnost jednoho z nejvýznamnějších vojevůdců habsburské monarchie.^{26/}

Oproti tomu jistě podobnosti muzea na Lemberku můžeme pozorovat u rozsáhlých sbírek jednoho z nejvýznamnějších rodů české šlechty – u Lobkowiczů. Kromě celé řady cenných obrazů jsou ve sbírkách uložených v Lobkowiczském paláci v Praze k vidění soubory porcelánu, zbroje a zbraní a hudebnin, ale také náboženské artefakty, zdobené

šperkovnice a sošky, dveřní zámky, z želoviny a stříbra vyrobený navijáček na přízi v podobě tkalcovského stavu či vulgární kahan.^{27/} Kabinet kuriozit Karla Jana svobodného pána Ebena z konce 18. století položil základy sbírek, které dnes mohou návštěvníci zhlédnout v místnosti před Filozofickým knihovním sálem ve Strahovském klášteře – k vidění jsou zde vedle skromné sbírky zbraní také kolekce schránek a skeletů mořských živočichů, hmyzu a minerálů či xylotéků z roku 1825,^{28/} tato sbírka se tak v mnohém podobá té, jež byla uchovávána v muzeu na Lemberku.

Obr. 5. Porcelánová konvice na mléko, bílá a zdobená po každé straně s růží a chrpou, poškozená; 21,5 cm [foto K. Sommerová 2021].

Jedním z výrazných podporovatelů vzdělanosti byl Franz Anton hrabě Hartig (1758–1797), majitel mimošňského a strážského panství, v jehož sbírkách, jak již bylo řečeno výše, bylo lze nalézt také zemědělské náčiní, tedy skupinu předmětů společnou i muzeu na Lemberku. Jeho syn Franz hrabě Hartig (1789–1865) zase podporoval vznik Vlasteneckého muzea, jemuž věnoval soubor zoologických preparátů.^{29/}

Šlechtické sbírky se soustředily především na předměty umělecké hodnoty, avšak ukázali jsme si, že sbírky přírodní a kuriozit u nich byly též relativně časté. Podobnosti s leberským muzeem lze najít také u českého, již nešlechtického vlastivědného muzea, které bylo ve 30. letech minulého století zbudováno českolipským muzejním spolkem v pronajatých prostorách zámku v Zákupích, jež byl po roce 1918 odebrán Habsburkům a převeden do vlastnictví státu. I zde bylo mj. možno nalézt kořeny stromů a kusy dřeva, dělové koule nebo předměty sloužící ke tkaní. Oproti muzeu na zámku Lemberk bylo však muzeum v Zákupích roztríděné do místností dle tematiky.^{30/}

Poválečné dění na Lemberku

Princezna Gabriela ztratila Lemberk prakticky již roku 1941, kdy jí byl zabrán Velkoněmeckou říší. Od roku 1943 sem němečtí úředníci župní samosprávy v Liberci z bezpečnostních důvodů svázeli nejrůznější umělecké předměty, zejm. z libereckého muzea, archivu, divadla, z vlastnictví uměleckých spolků, a Lemberk se tak stal v podstatě „skladištěm“ cenností.^{31/}

Nadobro byl Lemberk s dalšími statky v severních Čechách princezně Auerspergové odebrán na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa ze dne 21. června 1945.^{32/} Zámek se tak stal majetkem

31/ Přeměnu zámku ve skladiště dokládá popis místností v protokolu zajišťovací komise. Viz Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., oddělení dokumentace, fond Národní kulturní komise (1947–1954), protokol o zajištění zámku Lemberk, inv. č. 56, č. kart. 18; Černá, R.: Zámek Lemberk. In: Aschenbrenner, M. a kol.: Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji a historie jejich zpřístupňování, Liberec 2012, s. 58.

32/ Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše. 12/1945 Sb. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [online]. [cit 01.07.2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>.

33/ Jakékoli porušení pečeti bylo nutné bezpodmínečně zaprotokolovat. K tomu Uhlíková, K. (ed.): Metodika identifikace původních majitelů movitých kulturních statků vyvlastněných podle dekretů prezidenta republiky občanům německé národnosti na území Československa po 2. světové válce. Metodika v rámci projektu DG16P02R004 (NAKI II) Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu [online]. Praha 2020 [cit. 23.05.2021], s. 81. Dostupné z: <http://www.konfiskovanepamatky.udu.cas.cz/files/url/Metodika.pdf>.

34/ Státní památkový úřad vznikl roku 1918 jakožto nástupce vídeňské c. k. Centrální komise pro památkovou péči. Po konci druhé světové války se SPÚ zapojil do záchranování uměleckých a historických památek. Tyto akce činil prostřednictvím pověřenců, své pověřence však vysílaly též další instituce (Ministerstvo školství a osvěty, Československá akademie věd a umění ad.), pročež mezi těmito institucemi vznikaly spory a nedorozumění, jako tomu bylo i v případě Jaroslava Dědiny (viz níže). K SPÚ Uhlíková, K. (ed.): Metodika, s. 101–102.

Obr. 6. Jedna z muzejních přírodnin: část koňské lebky; 38 × 18 cm (foto K. Sommerová 2021).

35/ Uhlíková, K.: *Národní kulturní komise 1947–1951*. Praha 2004, s. 21–22.

36/ Např. ve zprávě Okresní kriminální úřadovny v Jablonném v Podještědí ze září 1946 stojí: „Asi v polovině července 1945 přijel Dědina [na zámek Nový Falkenburk] se 17 koňskými potahy a naložil na ně celkem veškerý zbývající cenný nábytek, který udánlivě vezl na zámek Lemberk.“ Viz Archiv SZ Lemberk, zpráva Okresní kriminální úřadovny v Jablonném v Podještědí ze září 1946.

37/ Za Jaroslava Dědina se postavil SPÚ v Praze s tím, že Dědina jednal s jejich plným vědomím – místní správní orgány o jednání Dědiny „pouze“ nebyly zpravovány. Nevědomí příslušných orgánů v konečném důsledku umožnilo Dědinovi zachránit celou řadu památek, které jinak mohly být nepovolnými osobami rozprodány či rozkradeny. Archiv SZ Lemberk, zcizení kulturních konfiskátů; Archiv SZ Lemberk, Potvrzení Státního památkového úřadu z 23. ledna 1946.

38/ Archiv SZ Lemberk, prohlášení o národní správě zámku Lemberk ze srpna 1945.

39/ Uhlíková, Kristina [ed.]: *Metodika*, s. 79–81.

obnoveného československého státu a zámecký mobiliář čekala řada změn.

Již pár týdnů po konci 2. světové války byla na zámku Lemberk zavedena státní správa. Úkolem kastelána Jana Porkerta, který tuto funkci zastával již v předválečných a válečných letech, bylo vytvořit soupis zámeckých místností a mobiliáře před předáním zámku tzv. zajišťovací komisi (30. května 1945), která místnosti zámku zapečetila.^{33/}

V červnu 1945 byla správa zámku postoupena Státnímu památkovému úřadu (SPÚ),^{34/} který svým pověřencem pro Liberecko jmenoval akademického malíře Jaroslava Dědina,^{35/} jenž ve funkci působil do října 1945 a současně byl prozatímním správcem zámku Lemberk, kde také bydlel a měl svoji kancelář. Pečoval o cenné objekty a předměty na Liberecku, současně ale dochované dokumenty hovoří o jeho nezodpovědnosti, svévolném přemísťování předmětů, a dokonce o sebeobohacování.^{36/} Pro tyto skutky byl také vyšetřován, roku 1947 však odjel pracovně do Brazílie a tato záležitost se nikdy nedořešila.^{37/}

V srpnu 1945 byl národním správcem bývalého velkostatku Lemberk, a tudíž i zámku, ustanoven Ing. Jan Urban,^{38/} jenž měl dle *Směrnic pro národní správce hradů a zámků na zkonfiskovaném zemědělském majetku*^{39/} sepsat inventář zámeckého mobiliáře, ten se ale bohužel nedochoval.

Národní pozemkový fond

Ještě před vznikem instituce národního správce převzal zámek do své správy Národní pozemkový fond (NPF) ustanovený konfiskačním dekretem č. 12/1945 Sb. (§ 6, odst. 1).^{40/} Tato instituce měla za úkol spravovat jí odevzdané konfiskované majetky a postarat se o jejich předání dalším institucím. Než však mohl být objekt předán, bylo nutné jeho vnitřní zařízení tzv. zlikvidovat, tj. pořídit kompletní soupis mobiliáře a tento pak roztrždit mezi předměty, které se předají veřejným institucím a které se prodají.^{41/}

Inventáře NPF^{42/} obsahují podrobný soupis mobiliáře dle jednotlivých místností (obr. 8). Na základě porovnání soupisu NPF s inventářem předválečným je patrné, že se sbírka v místnosti č. 9 rozrostla, a to např. o tři dřevce, palcát nebo dřevěný dveřní zámek.^{43/} Nelze ovšem určit, zda sem byly tyto předměty umístěny během války za správce Rudolfa Prihody, v poválečných letech, tedy krátce před pořízením onoho inventáře NPF, nebo ještě předtím, než byl zámek Gabriele princezně Auerspergové odebrán Velkoněmeckou říší a tyto položky jen nebyly do předválečného inventáře dopsány.

Národní kulturní komise

Národní kulturní komise (NKK)^{44/} (1947–1951) vznikly na základě zákona č. 137/1946 Sb.^{45/} a mezi jejich nejdůležitější kompetence patřil výběr umělecky a historicky hod-

notného mobiliáře a správa jim postoupených objektů.^{46/} NKK určovaly, co na zámeckém objektu zůstane, které předměty se předají státním institucím, které se prodají a co se převezí do sběren NKK.^{47/} Sběrnou pro oblast části severních Čech, kam patřil i Lemberk, se stal zámek Sychrov.^{48/}

Na základě rozhodnutí NKK tak řada předmětů z leberského muzea putovala na jiné zámecké objekty – dva čepce byly odvezeny do Muzea osobní a společenské kultury v zámku Jemništi,^{49/} nástroje ke zpracování lnu (např. kolovraty, přeslice, vochlíčky ad.) byly převezeny právě do zmíněné sběrně na zámku Sychrov.

Obr. 7. Indiánská hlava z kokosového ořechu; 22,5 cm. Na některých exponátech se dodnes dochovaly štítky pocházející z meziválečné doby [foto K. Sommerová 2021].

40/ Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše. 12/1945 Sb.

41/ Uhlíková, K. (ed.): *Metodika*, s. 12–13.

42/ Tyto inventáře vznikaly v letech 1946–1949 a staly se výchozími dokumenty pro manipulaci s mobiliářem v dalších letech. Pro Lemberk viz Archiv SZ Lemberk, inventář NPF z roku 1949. (kopie, uloženo také v Národní archiv Praha, fond Státní památková správa, dodatky (1953–1958), inv. č. 134, kart. č. 83).

43/ Archiv SZ Lemberk, inventář NPF z roku 1949. Dřevěný zámek od dveří je dodnes v leberské expozici, snad vzhledem k inventáři z roku 1949 se věřilo, že byl součástí tohoto muzea, dle původních předválečných sešitů tam ale nepatřil. Podobná mýlka vznikla ohledně březového kříže, který se též v muzeu nenacházel, ačkoli se dlouho věřilo v opak. [Stejný kříž lze navíc nalézt v rodové hrobce Clam-Gallasů v chrámu Navštívení Panny Marie v Hejnicích.] Viz Aschenbrenner, M.: *Z leberských sbírek*, 6. díl – „Muzeum poslední majitelky“. Zpravodaj města Jablonné v Podještědí. Jablonné v Podještědí 2011, č. říjen, s. 14; Polák, M.: *Na Lemberku vystavují unikátní březový kříž z války*. *Československý deník* [online]. Poslední aktualizace 31.07.2014. [cit. 21.06.2021]. Dostupné z: https://ceskoslovensky.denik.cz/zpravy_region/na-leberku-od-utery-vystavi-unikatni-brezovy-kriz-z-valky-20140727.html.

Jakmile NKK probraly zámecký mobiliář a označily určité předměty za státní kulturní majetek, bylo zbývající vybavení vyříděno komisí NPF – tito vybrali tzv. užitkový mobiliář, který byl rozdělen mezi státní instituce, často tak nábytek ze zámků posloužil jako vybavení Pražského hradu, ministerských kanceláří nebo velvyslanectví.^{50/} Zbývající předměty byly poskytnuty k prodeji, zejm. antikvariátům a obchodům se starožitnostmi – do roku 1948 spolupracovaly NKK s aukční firmou Vetera, poté Antikva,^{51/} do jejichž rukou se dostalo několik obrazů z leberského muzea,^{52/} a další předměty, tentokrát zbraně z tohoto muzea získalo starožitnictví Klenoty Liberec.^{53/}

Národní kulturní komise měla Lemberk ve své správě do roku 1951. Jejich pravomoci a povinnosti byly postupně přesouvány na národní výbory, dohlížecím orgánem se stalo Ministerství školství, věd a umění. NKK ztratily své výsadní postavení, a nakonec svou činnost na jaře 1952 ukončily úplně.^{54/}

Ještě roku 1951 předala NKK zámek Uměleckoprůmyslovému muzeu v Praze (UPM)^{55/} a na základě spolupráce těchto dvou institucí byla ještě v létě toho roku veřejnosti zpřístupněna expozice nábytku sledující období od gotiky po 19. století.^{56/} UPM se pak na leberské expozici podílelo i nadále, přestože se instituce spravující zámek ještě několikrát prostřídaly.

Státní památková správa

Roku 1953 byla z rozhodnutí Ministerstva školství a osvěty zahájena činnost Státní památkové správy (SPS),^{57/} jež obstarávala přímou správu řady kulturních objektů, mj.

44/ Národním kulturním komisím se podrobně věnuje Uhlíková, K.: *Národní kulturní komise 1947–1951*. Praha 2004. NKK fungovaly, stejně jako SPÚ, na základě skupiny pověřenců; pověřencem pro Liberecko se stal starožitník a sběratel Josef Scheybal.

45/ Pro plné znění viz Uhlíková, K.: *Národní kulturní komise*, s. 88–91.

Obr. 8. První strana inventáře NPF, týkající se muzea, křížkem jsou označeny předměty, které se komisi podávají dohledat (Archiv SZ Lemberk).

46/ K roku 1951 NKK spravovala 95 hradních a zámeckých objektů a za dobu svého pětiletého působení zvládla rozříditi mobiliář takřka 900 hradů a zámků a k nim náležejících objektů. Uhlíková, K.: Národní kulturní komise, s. 40, 48.

47/ Tamtéž, s. 16, 21.

48/ Tamtéž, s. 22.

49/ Viz Národní památkový ústav: CastIS: Systém pro správu mobiliárních fondů [interní databáze]. 2008, poslední aktualizace 07.04.2021 [cit. 08.04.2021]. Dostupné z PC na pracovišti NPÚ. K Muzeu osobní a společenské kultury v Jemništi viz Weiss, P.: Specializované muzejní expozice na zámku Jemniště, magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2006.

50/ Uhlíková, K.: Národní kulturní komise, s. 46. Např. polské velvyslanectví získalo část prádla (záclony aj.). Viz Archiv SZ Lemberk, oznámení velitele stanice SNB jednotnému národnímu výboru v Liberci ze dne 4. 3. 1950.

51/ Uhlíková, K.: Národní kulturní komise, s. 46. K Antikvě více Chmelařová, M.: „V proudu lepšího a dokonalejšího.“ Perské koberce mění majitele: Antikva a některé aspekty aukčního trhu let 1948–1953. In: *Opuscula Historiae Artium* 64, Brno 2015, s. 142–157.

52/ Konkrétně obraz Panny Marie a sv. Anny a Kristovo narození.

53/ Mezi zbraněmi předanými Klenotům Liberec byly halapartna, puška (tzv. zadovka), dvě dělové koule a jeden náboj do děla. Viz černá kniha zámku Lemberk, s. 24.

54/ Uhlíková, K.: Národní kulturní komise, s. 57–58.

55/ Část mobiliáře na zámku Lemberk je dodnes zapůjčena od UPM.

56/ Uhlíková, K.: Národní kulturní komise, s. 191–192; Poche, E.: *Museum bytové kultury na státním hradu a zámku v Lemberku. (15.–19. století)*. Praha 1952.

Zámek Lemberk

45/

1233 ⊕ 1 cínový džbán s něm.nápis.

1234 ⊕ 1 cínový talíř se znakem

Rytiřská síň je na stropě zdobena freskami s výjevy z válek třicetiletých a nadvrben znaky šlechtických rodů.

Místnost č.12 / museum/:

✓ 1235 ⊕ 1 skříň stará měkká 1 dvěř.s lid.malbou

✓ 1236 ⊕ 1 skříň detto 2 dveř.

✓ 1237 1 polička stará hnědá

✓ 1238 ⊕ 1 polička detto

1239 ⊕ 1 stůl nenatřený se skříž.nohama s růz.neroty

1240 1 kolébka stará s lid.malbou

✓ 1241 ⊕ 1 stůl měkký hnědý

✓ 1242 ⊕ 1 břízový kmen/zrůdka/

1243 ⊕ 1 stroj věžních hodin

1244 1 starý dřev.pluh

1245 ⊕ 1 kolovrat na tkaní provazů

1246 1 kol.detto silně poškoz.

1247 ⊕ 1 navíječka dřev.stará

1248 1 kolovr.na tkaní provazů sil.poškozené staré

✓ 1249 ⊕ 2 stojánky na zavěšení lnu

✓ 1250 ⊕ 1 hůl z kořene smrku

1251 ⊕ 1 lavička se stojánkem dřev.stará

1252 1 kolovrátek starý

1253 ⊕ 1 kolovr.detto

1254 ⊕ 1 dřev.navíječka zelená stará

1255 1 dřev.předmět na výtlok.lněných semen

✓ ~~1565~~ 1565 ⊕ 1 alpský zvonec

✓ 1576 ⊕ 1 zvonec detto

zámku Lemberk. Ve stejném roce se lemberským kastelánem stal Václav Simm, který tento úřad zastával do roku 1958, tedy prakticky po dobu působení SPS.^{58/} V době, kdy Lemberk spravoval kastelán Simm spolu se SPS, byla na Lemberku provedena revize a následná inventarizace zámeckého mobiliáře.

Revize lemberského zařízení probíhala roku 1953 za pomoci inventáře pořízeného komisí NPF z roku 1949 a dalo se díky ní zjistit, které exponáty z muzea se na zámku dochovaly ještě na počátku 50. let a které byly z Lemberka odvezeny: v muzeu v té době chyběla lidová malovaná kolébka, dřevěný pluh, kolovrat, trdlice a další tkalcovské nástroje (přeslice a člunky), dřevěné sošky a většina obrazů a podmaleb na skle, dále dvoje malované hodiny (zřejmě tzv. Schwarzwaldky) a další.^{59/}

Po revizi přišla na řadu nová inventarizace vnitřního zařízení zámku – tyto inventáře se úředně nazývají „operativně technická evidence“, již v prvních letech se pro ně ale vžil název „černá kniha“. Pro zkoumání osudů jednotlivých položek mobiliáře je důležitá černá kniha uložená na daném objektu, v tomto případě tedy na Lemberku – slouží

totíž jako evidence veškerých zásahů do mobiliáře, obsahuje tedy doklady o přesunech předmětů na jiné objekty nebo jejich rozprodávání starožitnictvím (viz výše). Pokud byly předměty vyhodnoceny jako neupotřebitelné (jak pro zámeckou expozici, tak také z hlediska prodeje), byly tyto věci z mobiliáře „vyloučeny“ a poté zřejmě zlikvidovány.^{60/} Nemálo předmětů, jež tvořily původní vybavení zámku Lemberk a zdejšího muzea, je tak nenávratně ztraceno.

Navracení exponátů na zámek Lemberk

Ze zámku byla v průběhu 40. a 50. let v rámci „třídění“ a tzv. likvidace mobiliáře odvezena velká část vybavení, které bylo nahrazeno zápůjčkami od Uměleckoprůmyslového muzea.^{61/} Vedle toho ještě dnes návštěvník na zámku Lemberk uvidí předměty, jež byly původně svezeny např. na zámek Hrubý Rohozec, Sychrov, Zákupy aj., a stejně tak i leberský mobiliář je dodnes možné nalézt na jiných objektech.^{62/}

Velká část z Lemberku odvezeného mobiliáře našla svůj nový domov na Sychrově (viz výše). V 90. letech, kdy začala na Lemberku vznikat nová expozice vlivem opětovného zpřístupnění části zámku veřejnosti^{63/}, vznikla myšlenka, že by se zámek mohl vybavit předměty, jež byly původně jeho součástí a které byly po válce odvezeny právě na Sychrov, a o pár let později se tato idea začala uskutečňovat. Roku 2005 se na Lemberk vrátilo na dvě stovky předmětů, mezi nimiž figurovaly také ty, jež rozhodně netvořily obvyklou součást vybavení zámků (nástroje ke zpracování lnu, lidové obrázky aj.; obr.

Obr. 9. Česno od včelího úlu, vyřezávaný a malovaný motiv Nejsvětější Trojice, 63 × 14 cm. Jedna z posledních součástí leberského muzea, která se dosud na Lemberk vrátila (foto K. Sommerová 2021).

57/ Mrázová, A.: *Správa východočeských památkových objektů 1958–1992*, magisterská diplomová práce, Univerzita Pardubice, Pardubice 2018, s. 8.

58/ SPS (1953–1958) poté fungovala až do roku 1962 jako Státní památková správa v likvidaci. Roku 1958 převzal Lemberk do svých rukou ONV v České Lípě a od roku 1990 pak Okresní úřad v České Lípě. Dnes je Lemberk ve správě Národního památkového ústavu, vzniknuvšího roku 2003.

59/ K tomu také Archiv SZ Lemberk, Revisní zpráva z 25. října 1953.

60/ V případě zde sledovaného muzea tento osud zasáhl např. přírodniny – tj. „zrůdné kořeny“, polena, dřevěné hole a šišku, které byly z mobiliáře vyloučeny na zákl. čj. 11.713/54.

61/ Část z těchto zapůjčených předmětů byla původem právě ze zámku Lemberk, ale dosud nebyly ze správy UPM převedeny zpět zámku, a proto jsou zde vedeny jako zápůjčky dodnes. Viz Národní památkový ústav: Protokol o provedené řádné inventarizaci mobiliárního fondu památkového objektu SZ Lemberk – rok 2009. V Lemberku dne 30. listopadu 2009.

62/ Např. Státní výukové muzeum pro myslivost v Lednici na Moravě získalo ze zámku Lemberk množství trofejí. Viz Archiv SZ Lemberk, opis originálu reversu čj. 229/1955. Jednu z modrých registratur, jež byla součástí vrchnostenské kanceláře na Lemberku, je dnes možné vidět na SZ Benešov nad Ploučnicí, sedací soupravu na SZ Duchcov a SZ Náchod, kameninu v Hospitálu Kuks apod.

63/ Zámek byl od počátku 70. let až do roku 1992 veřejnosti kompletně uzavřen kvůli rozsáhlé rekonstrukci vyvolané havárií z roku 1971, kdy se do nádvoří zřítila v délce 15 m korunní římsa západního křídla zámku. Viz Archiv SZ Lemberk, zápis o havárii na zámku Lemberk sepsaný 6. července 1971.

64/ K tomu Aschenbrenner, M.: Z leberských sbírek, 6. díl – „Muzeum poslední majitelky“, s. 14.

65/ Tamtéž, s. 14.

66/ Ze Sychrova byly v prvním desetiletí našeho století navraceny i další součásti původního leberského (nejen „muzejního“) mobiliáře, mj. 37 obrazů, které se také staly součástí dnešní zámecké expozice. Viz Aschenbrenner, M.: Z leberských sbírek, 1. díl – „Osudy mobiliáře“. Zpravodaj města Jablonné v Podještědí. Jablonné v Podještědí 2011, č. květen, s. 16–17; Týž. Navracené obrazy na Lemberku. Bezděz 19, 2010, s. 225–234. V roce 2020 se zámku Lemberk ze Sychrova vrátilo bohatě vyřezávané malované česno, další součást leberského muzea.

9); evidenci těchto předmětů dostala na starost PhDr. Maria Karpašová, pracovnice NPÚ v Liberci.^{64/} Zpočátku si s podivnou sbírkou nikdo nevěděl rady, při následné revizi zámeckého mobiliáře však byl použit také zde již mnohokrát zmiňovaný inventář z 20. let minulého století,^{65/} a leberské muzeum tak bylo po takřka půl století „znovuobjeveno“.

Nyní je muzeum zakomponované v zámecké expozici a postupně se na Lemberk vracejí další jeho součásti.^{66/}

ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv státního zámku Lemberk.

Státní památková správa: *Operativně technická evidence Státního zámku Lemberk*. Lemberk 1953.

Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., oddělení dokumentace, fond Národní kulturní komise (1947–1954).

EDICE PRAMENŮ

Národní památkový ústav: *Protokol o provedené řádné inventarizaci mobiliárního fondu památkového objektu SZ Lemberk – rok 2009*. V Lemberku dne 30. listopadu 2009.

LITERATURA

Aschenbrenner, M.: Z lemberských sbírek, 1. díl – „Osudy mobiliáře“. *Zpravodaj města Jablonné v Podještědí* 2011, č. květen, s. 16–17.

Aschenbrenner, M.: Z lemberských sbírek, 6. díl – „Muzeum poslední majitelky“. *Zpravodaj města Jablonné v Podještědí* 2011, č. říjen, s. 14–15.

Černá, R.: *Zámek Lemberk*. In: Aschenbrenner, M. a kol.: *Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji a historie jejich zpřístupňování*, Liberec 2012.

Johnová, H. – Staňková, J. – Baran, L.: *Lidový malovaný nábytek v českých zemích: Z muzejních sbírek*. Praha 1989.

Kamper, Z.: *Úkoly regionálního muzejnictví a některé zásady v něm uplatňované. Proslovil prof. Zd. Kamper na valné hromadě Čs. spolku muzejního v Čes. Lípě dne 10. května 1931*. *Bezděz* II, 1931, s. 184–192.

Kühn, P.: *Pamětní síň maršála Radeckého na Novém Falkenburku*. *Bezděz* 18, 2009, s. 281–291.

Lužický, B.: *V českém muzeu Českolipska*. *Bezděz* IX, 1938, s. 91–99.

Mrázová, A.: *Správa východočeských památkových objektů 1958–1992*, magisterská diplomová práce, Univerzita Pardubice, Pardubice 2018.

Sommerová, K.: *Muzeum na zámku Lemberk, část 1. – Kdo? Proč? A jak?* *Bezděz* 31, 2022, s. 17–27.

Sommerová, K.: *Sběratelská činnost Gabriely princezny Auerspergové na zámku Lemberk s přihlédnutím ke konkrétním předmětům sbírky*, bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2021.

Špét, J.: *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha 1979.

Uhlíková, K.: *Národní kulturní komise 1947–1951*. Praha 2004.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše. 12/1945 Sb. *Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna* [online]. [cit 01.07.2021].

Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>.

Lehmannová, M.: *Definice muzea. ICOM: National Committee Czech Republic* [online]. 2022. [cit. 15.09.2022].

Dostupné online: <http://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>.

Polák, M.: *Na Lemberku vystavují unikátní březový kříž z války. Českolipský deník* [online]. Poslední aktualizace 31.07.2014. [cit. 21.06.2021].

Dostupné z: https://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/na-lemberku-od-utery-vystavi-unikatni-brezovy-kriz-z-valky-20140727.html.

Uhlíková, K. (ed.): *Metodika identifikace původních majitelů movitých kulturních statků vyvlastněných podle dekretů prezidenta republiky občanům německé národnosti na území Československa po 2. světové válce. Metodika v rámci projektu DG16P02R004 (NAKI II) Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu* [online]. Praha 2020 [cit. 23.05.2021]. Dostupné z: <http://www.konfiskovanepamatky.udu.cas.cz/files/url/Metodika.pdf>.

VÝSTAVY

Lobkowicz Collections o. p. s. (kurátoři J. Batty, S. Černočká, P. Slouka, J. C. Sommerville, L. Vojtišková): *Expozice lobkowiczských sbírek*. Praha: Lobkowiczský palác, House of Lobkowicz [vid. 20. 6. 2021].

Královská kanonie premonstrátů na Strahově (kurátor Libor Šturc): *Expozice kabinetu kuriozit*. Praha: Strahovský klášter [vid. 21. 6. 2021].

RESUMÉ

Museum im Schloss Lämberg Teil 2. – Wie sah es aus? Was ist damit passiert?

Kateřina Sommerová

In der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts wurde im Schloss Lämberg im Rahmen der damaligen Besichtigungsrouten ein kleines Museum mit Gegenständen unterschiedlicher Werte und Herkünfte errichtet. Ein großer Teil unseres Artikels widmet sich dem Inhalt und der Form dieses Museums, das aus der Sicht des Inhalts unter adeligen Sammlungen nicht so außerordentlich war, wie es auf den ersten Blick scheinen könnte. Die Tatsache, dass Naturalien, religiöse Gegenstände und vereinzelt beispielsweise auch landwirtschaftliche Geräte in Sammlungen von Personen aus höheren gesellschaftlichen Kreisen auftauchten, wird auch an mehreren Beispielen u. a. aus der Leipziger Region belegt, es handelt sich vor allem um Sammlungen von Franz Anton Graf Hartig. Ein anderes Beispiel außerhalb der adeligen Kreise ist das Museum im Schloss Zákupy aus der Zwischenkriegszeit. Einen völlig anderen Charakter hatte die Sammlung von Johann Moritz Freiherr Liebig jun. im Schloss Neufalkenburg bei Deutsch Gabel, die zur Verherrlichung eines der größten Heerführers der Habsburger Monarchie im 19. Jahrhundert entstanden ist und eine weitere, relativ häufige Form einer adeligen Sammlung darstellt. Der nächste Teil des Artikels schildert das Schicksal des Schlosses bzw. der Museumsexponate in der Zeit, als Lämberg schon ein staatliches Objekt war, das der letzten privaten Besitzerin Gabriela Prinzessin Auersperg aufgrund der Dekrete des Präsidenten der Republik verstaatlicht wurde. Im Laufe der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts wechselten sich in seiner Verwaltung mehrere staatliche Denkmalpflegeinstitutionen ab. Diese gingen mit den Gegenständen unterschiedlich um – ein Teil davon wurde in andere Einrichtungen gebracht (insbesondere in das Schloss Sychrov), andere Gegenstände wurden als Antiquitäten verkauft oder vernichtet. Seit den 1990er Jahren gibt es die Bemühungen, das ursprüngliche Mobiliar wieder in das Schloss zurückzuholen. Auch ein Teil der Gegenstände, die früher in das kleine Lämberger Museum gehört hatten, kehrte schon in das Schloss zurück und bilden nun einen Bestandteil der Schlossausstellung.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1. Ein Beispiel für eine museale Ausstellung im 19. und der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Hier das Stadtmuseum in Rosice, Kreis Chrudim (Foto Š. Kuchtová, erhältlich unter: <https://regiony.rozhlas.cz/muzeum-v-rosicich-pripomina-zivot-na-vesnici-vzniklo-ve-vyslouzile-backsteinhaus-7414726#&gid=1&pid=4>.)
- Abb. 2. Gemalter volkstümlicher Kleiderschrank; 195 × 150 × 63 cm (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 3. Kleine Hechel zum Riffeln des Leinens; 18 × 16 × 5 cm (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 4. Holzstatuette der Mutter Gottes mit Jesus und Johannes dem Täufer als Kindern; 41 × 27 cm (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 5. Milchkrug, Porzellan, weiß und seitlich mit einer Rose und einer Kornblume verziert, beschädigt; 21,5 cm (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 6. Eines der Naturobjekte des Museums: Teil eines Pferdeschädels; 38 × 18 cm (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 7. Indianerkopf aus Kokosnuss; 22,5 cm. An einigen Exponaten blieben bis heute Schilder aus der Zwischenkriegszeit erhalten (Foto K. Sommerová, 2021).
- Abb. 8. Auf der ersten Seite des NPF-Inventars, die sich auf das Museum bezieht, sind die Gegenstände, die das Komitee finden konnte, mit einem Kreuz markiert (Archiv SZ Lemberk).
- Abb. 9. Flugloch vom Bienenstock, ein geschnittenes und gemaltes Motiv der Heiligen Dreifaltigkeit, 63 × 14 cm. Eins der letzten Exponate des Lämberger Museums, das bisher in das Schloss zurückkam (Foto K. Sommerová, 2021).

Übersetzt von Petra Sochová